

Vrije ruimte

Universitaire crisis

Henk van Houtum

De Universiteit is in crisis. De affaires stapelen zich op. Daarmee brokkelt ook het vertrouwen in en het aanzien van de wetenschap in hoog tempo af. Maar mensen als Stapel en Nijkamp zijn geen anomalie; ze zijn het extreme gevolg van een geperverteerd systeem. Want meer dan individuele waanzinnigheid, laten ze het morele failliet van de structuur zelf zien. Natuurlijk, wetenschappers hebben een individuele verantwoordelijkheid maar de fraude wordt in de hand gewerkt door een collectief falen.

De streepjescode ontbreekt er maar aan

De oorsprong van het morele falen van de Universiteit is dat zij van haar kerntaak – de wetenschappelijke vorming – is afgeraakt. Daarvoor is niet alleen de Universiteit verantwoordelijk, maar ook haar belangrijkste financier: de overheid. Democratisch gezien wij allen dus. Vanuit de obsessie dat publiek geld economisch efficiënt moet worden besteed en meetbaar nut moet opleveren, is de Universiteit vandaag verworpen tot een kennisfabriek. Kennis moet vooral economisch nuttig zijn en het liefst direct inzetbaar in economische topsectoren. Analoog aan de fabriek gaat het in de hedendaagse Universiteit vooral om kwantitatief meetbare prestaties. Het universitaire mantra is aantallen. Het zijn de aantallen publicaties, studenten, prijzen, promoties, acquisities en subsidies die tellen. Die aantallen leveren geld en aanzien op, waarmee weer meer wervingskracht ontstaat voor weer meer aantallen. In de bijhorende fabriekstaal heet een wetenschappelijk schrijfsel vandaag output, welke in aantallen per jaar door de afdelingsmanagers wordt geturfd. Het gaat er om zoveel mogelijk Engelstalige 'output' te 'produceren' in 'high-ranking' 'journals' die door grote Amerikaanse en Britse bedrijven worden beheerd. Boeken tellen niet of nauwelijks. Nederlandse artikelen en boeken nog minder. Intussen gaat de competitieve meetmanie zover dat individuele onderzoekers impactscores (marktwaardes) krijgen, alsof ze verhandelbare goederen zijn in een intensieve menshouderij. De streepjescode ontbreekt er nog net aan.

Ook de kwaliteit van het geschrevene wordt louter kwantitatief gemeten, namelijk in termen van hoeveel een artikel wordt geciteerd. Dat is als je verloren sleutels zoeken alleen op plaatsen waar de lantaarnpaal je verlicht. Want het is een misvatting te denken dat kwaliteit

hetzelfde is als aantal citaties. Want wat veel wordt gelezen kan inhoudelijk matig of weinig vernieuwend zijn, een hoog insidersgehalte hebben of vooral een handig overzicht van eerder werk zijn. En dat zegt op zich weinig over de intellectuele bijdrage. De uitspraken van de Nederlandse zanger en presentator Gordon worden ook vaak aangehaald, maar daarmee zijn ze nog niet van hoge kwaliteit. Daarnaast kan het jaren duren voordat een uitvinding, een inzicht of een geheel werk wordt opgepakt. Kant werd pas na zijn zestigste beroemd, Aristoteles en Spinoza zelfs pas tweehonderd jaar na hun dood. Die tijd is de hedendaagse wetenschapper niet gegund. Die moet nu 'scoren'.

Ten slotte, het eindeloos elkaar citeren is ook geen garantie van innovatie. Dat wist Schopenhauer al. Hij klaagde in zijn lezenswaardige boek 'Middenstanders van de Wetenschap' al over de veelal onkritische, weinig oorspronkelijke 'kathederkruideniers' die een wetenschappelijk geschrift opstellen waarbij "volgens de homeopathische methode het zwakke minimum van een gedachte met vijftig bladzijden woordenvloed wordt verdund".

Met Schopenhauer zou ik willen zeggen: bevrijd de Universiteit van de kruideniers. De wetenschap is geen bedrijf en de Universiteit werkt ook niet voor de staat. Net zomin de student een consument is of een inwisselbaar administratief nummer. Benoem voor mijn part een deel van de Universiteit tot Universitaire Beroeps Opleiding (UBO). Er is niets mis met eerbaar beroepsonderwijs. Maar maak de rest van de Universiteit werkelijk vrij en subsidieer die als was het een kunst. Zonder verspilling controlesysteem, marketing en overhead. Want net als kunst vindt goede wetenschap een nieuwe werkelijkheid uit. Het laat dingen vanuit een ander, onverwacht of noodzakelijke kritisch perspectief zien. Werkelijke creativiteit en verrijking vragen om het opzoeken van de grenzen, het durven betreden van het nog niet eerder betredene. Haal dus de druk van de waardering op aantallen weg bij de vrije wetenschap. Elitair? Ivoren Toren? Noem het maar zoals je wilt. Ik zeg: geen samenleving zonder vrijdenkers. Het is veel gevraagd, en lijkt paradoxaal, maar de weg om vertrouwen en aanzien terug te krijgen is niet nog meer willen controleren en meten. De fabrieksmatige obsessie met productiviteit en controle leidt juist tot intellectuele verramsjing en fraude. Nee, geef de wetenschapper juist rust, tijd en het vertrouwen. Alleen dat haalt de Universiteit uit deze crisis.

Meer weten? Neem contact op via h.vanhoutum@fm.ru.nl.